

Gramatyka w interpretacji prawa

Czym jest gramatyka?

Język:

- Fonetyka;
- Leksykon;
- **Gramatyka:**
 - Fonologia (system dźwięków używanych w danym języku);
 - **Morfologia:**
 - **Fleksja – odmiana wyrazów;**
 - **Słowotwórstwo – tworzenie wyrazów;**
 - **Składnia (budowa wyrażeń złożonych).**

Gramatyka języka polskiego.

Części mowy

- **Rzeczowniki** – nazywają osoby i przedmioty;
- **Przymiotniki** – nazywają cechy jakościowe osób i przedmiotów;
- **Liczebniki** – określają liczbę lub kolejność przedmiotów;
- **Zaimki** – nie mają treści znaczeniowej, pełnią funkcję różnych innych części mowy;
- **Czasowniki** – informują o czynnościach, stanach i zjawiskach;
- **Przysłówki** – nazywają cechy jakościowe czynności;
- **Przymki** – informują o stosunkach między przedmiotami, łącząc części zdania o niejednakowej funkcji składniowej;
- **Spójniki** – informują o stosunkach między przedmiotami i czynnościami, łącząc części zdania o tej samej funkcji;
- **Wykrzykniki** – wyrażają uczucia lub pełnią funkcję apeli;
- **Partykuły** – wzmacniają lub modyfikują znaczenie innych wyrazów.

Gramatyka języka polskiego.

Części zdania

- 1) ***Każdy człowiek od chwili urodzenia ma zdolność prawną (art. 8 k.c.).***
 - 2) ***Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście (art. 10 § 1 k.c.).***
 - 3) ***Pełną zdolność do czynności prawnych nabywa się z chwilą uzyskania pełnoletności (art. 11 k.c.).***
-
- **Podmiot** – oznacza byt, o którym coś się orzeka, jego rolę pełni zwykle rzeczownik lub zaimek w mianowniku, możliwe są też zdania z podmiotem domyślnym oraz bez podmiotu;
 - **Orzeczenie** – jego rolę pełni czasownik w formie finitywnej (osobowej lub bezosobowej):
 - Orzeczenie proste;
 - Orzeczenie złożone: czasownik w formie osobowej i orzecznik;
 - Orzeczenie z partykulą się;
 - **Dopełnienie** – uzupełnia orzeczenie o elementy niezbędne, najczęściej wyrażone w rzeczowniku;
 - **Okolicznik** – uzupełnia orzeczenie o elementy najczęściej dodatkowe, wyróżnia się okoliczniki miejsca, sposobu, czasu itd.;
 - **Przydawka** – określa inną część zdania niż orzeczenie.

● ● ● | Pojęcie wykładni gramatycznej

Orzeczenia sądów (baza Lex Omega):

- „wykładnia językowa” – ok. 30.000; ↑
- „wykładnia systemowa” – ok. 20.000;
- „wykładnia celowościowa” – ok. 17.000;
- **„wykładnia gramatyczna” – ok. 15.000; ↓**
- „wykładnia literalna” – ok. 11.000;
- „wykładnia funkcjonalna” – ok. 5.000;
- „wykładnia historyczna” – ok. 3.000.

Pojęcie wykładni gramatycznej (2)

- „Wykładnia językowa prowadzi do wniosku, że przepis (...) nie reguluje wprost przesłanek prawa do wynagrodzenia. (...) Znaczenie imiesłowu «likwidowanym» jest zatem niejasne, co uzasadnia posłużenie się wykładnią gramatyczną i logiczną”.
- „(...) wykładnia gramatyczna (językowa) ma pierwszeństwo przed innymi metodami (...)”;
- „Gramatyczna (językowa) wykładnia tego przepisu nie prowadzi do jednoznacznych rezultatów (...)”.
- wykładnia gramatyczna = wykładnia językowa

Pojęcie wykładni gramatycznej (3)

- „Wykładnia gramatyczna”: F. K. von Savigny (I poł. XIX w.), popularna w orzecznictwie polskich sądów przedwojennych, Eugeniusz Wańkowski proponował zastąpienie jej terminem „wykładnia słowna”;
- „Wykładnia językowa”: propozycja Jerzego Wróblewskiego (Zagadnienia teorii wykładni prawa ludowego, 1958 r.), w teorii prawa wyparła „wykładnię gramatyczną”.

Problem interpretacyjne:

1. Problemy dotyczące składni (relacji składniowych pomiędzy wyrazami w zdaniu):
 - 1) Budowa zdania;
 - 2) Spójniki;
 - 3) Interpunkcja.
2. Problemy dotyczące morfologii (kategorii gramatycznych wyrazów):
 - 1) Deklinacja;
 - 2) Koniugacja.

Zasady techniki prawodawczej (ZTP)

- *Zdania w ustawie redaguje się zgodnie z powszechnie przyjętymi regułami składni języka polskiego, unikając zdań wielokrotnie złożonych (§ 7 ZTP).*
- Uregulowanie konstrukcji niektórych przepisów, np. wyznaczających sankcje karne (spójniki), wyliczeń tzw. kolumnowych.
- Anglosaskie *Interpretation Acts*.

Składnia

- **Eugeniusz Wańkowski:** „Najwięcej trudności przy wykładni norm prawnych nasuwa element leksykalny. Syntaktyczna budowa norm współczesnych, logiczne powiązanie ich części oraz styl odznaczają się na ogół prostotą i tylko w rzadkich wypadkach utrudniają zrozumienie nakazów ustawodawcy”.
- **Jerzy Wróblewski:** „Brak odrębności syntaktycznych przepisów prawnych pociąga za sobą brak rozbieżności interpretacyjnych ze względu na stosowanie tych reguł oraz powoduje to, że zasadnicze zagadnienia wykładni skupiają się głównie wokół ustalenia znaczeń poszczególnych wyrazów, a nie ich kompleksów”.
- **Lawrence M. Solan:** „Większość bitew o interpretację prawa stanowią bitwy o znaczenie słów. Reguły gramatyki zazwyczaj pozostają w tle, niezauważone”.

Budowa zdania

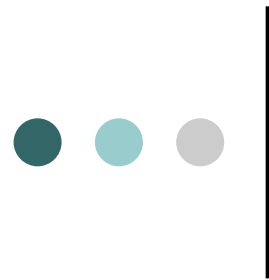
- *Kto bierze udział w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka... (art. 158 § 1 k.k.). Zdaniem sądu „zaimek względny «który», zgodnie ze wskazanymi regułami gramatycznymi, po prostu musi zgadzać się ze «swoim» (ostatnim w zdaniu nadrzędnym) rzeczownikiem pod względem rodzaju i liczby”.*
- Przepis przewidywał zwolnienie od cła dla towarów, których *powrotny wywóz nie nastąpił wskutek zniszczenia towarów albo ich utraty nie zawinionej przez podmiot dokonujący obrotu towarowego (art. 15 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. – Prawo celne). Zdaniem sądu: „Przesłanka winy odnosi się wyłącznie do alternatywnie wskazanej (...) sytuacji utraty towaru. Przesądza o tym forma gramatyczna użyta przez ustawodawcę (liczba pojedyncza przymiotnika w rodzaju żeńskim)...”.*

Budowa zdania (2)

Przepis zwalniał od podatku *należności pieniężne wypłacone policjantom, żołnierzom, funkcjonariuszom celnym, Straży Granicznej, pracownikom jednostek wojskowych, jednostek policyjnych i jednostek organizacyjnych Straży Granicznej, użytych poza granicami państwa.*

- **WSA:** „Jedyna poprawnie językowa interpretacja tego przepisu prowadzi więc do wniosku, że dla skorzystania z przedmiotowego zwolnienia podatkowego żołnierz musi pełnić określone cele poza granicami państwa w ramach jednostek wojskowych użytych w tych celach”;
- **NSA:** „Między wyrażeniem «żołnierzom» a wyrażeniem «jednostek wojskowych» nie ma żadnego łącznika gramatycznego, którego istnienie należałoby uznać za konieczne, niezbędne do stwierdzenia, że w przepisie tym jest mowa o «żołnierzach jednostek wojskowych», a więc przynależnych do tych jednostek”.

Spójniki

Logika – funktory prawdziwościowe:

- Koniunkcja (*i, oraz, a także, jak również...*);
- Alternatywa zwykła (*lub*)
- Alternatywa rozłączna (*albo, bądź*)
- Inne: negacja, dysjunkcja, równoważność, implikacja...

Język logiki a język prawny:

- Sąd: „użyty w przepisie spójnik «lub» oznacza, że dyspozycję przepisu spełnia wystąpienie jednego z członów alternatywy zwykłej...”.
- **Zygmunt Ziemiński**: „w operacjach logicznych wyrażenia są brane w określonym, uściślonym, a często nawet uproszczonym znaczeniu w stosunku do znaczenia w mowie potocznej”.

Spójniki koniunkcji

- Logiczna interpretacja spójnika może prowadzić do rezultatów nieakceptowalnych, np.
- *Kto sprowadza zdarzenie, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach...* (art. 163 § 1 k.k.);
- *Zbycie lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa albo ustanowienie na nim użytkowania powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi* (art. 75¹ § 1 k.c.).
- Przepis przyznaje określone uprawnienia osobom osobom, *które przepracowały co najmniej dziesięć lat w komercjalizowanym przedsiębiorstwie państwowym oraz jego poprzedniku* (art. 2 ust. 5 lit. c ustawy z dnia 30 sierpnia 1996 r. o komercjalizacji i prywatyzacji). Sąd Najwyższy: „konkluzja taka jest prawidłowa, aczkolwiek nie można uznać, by wyływała z wykładni językowej analizowanego przepisu”, bowiem „spójnik został w nim użyty dosyć niefortunnie”.

Spójniki koniunkcji (2)

- Dany spójnik może być wieloznaczny, tzn. daje się utożsamiać z więcej niż jednym funktorem prawdziwościowym, np. spójnik *i* ma na gruncie logiki trzy znaczenia: koniunkcyjne, enumeracyjne, syntetyzujące.
- Przepis przewiduje pozbawienie uprawnień kombatanckich osób, które *w latach 1944-1956 były zatrudnione, pełniły służbę lub funkcję w aparacie bezpieczeństwa publicznego (...), jeżeli podczas i w związku z tą działalnością wykonywały zadania śledcze i operacyjne związane bezpośrednio ze zwalczaniem organizacji oraz osób działających na rzecz suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej (art. 25 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy o kombatanach...)*.
- *...tej samej karze podlega, kto: (...) przechowuje oraz nosi broń i amunicję w sposób umożliwiający dostęp do nich osób nieuprawnionych (art. 51 ust. 2 pkt 7 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji).*

Spójniki koniunkcji (3)

- Czasami znaczenie spójnika okazuje się zbliżone, ale bogatsze treściowo niż znaczenie odpowiadającego mu funktora prawdziwościowego, np. spójnik *i* może określać następstwo czasowe lub kauzalne.
 - Przepis zapewnia bezkarność sprawcy przestępstwa łapownictwa czynnego, *jeżeli korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział* (art. 299 p. 6 k.k.)

Spójniki koniunkcji (4)

- Dany spójnik może w ogóle nie mieć ustalonego znaczenia na gruncie logiki, np. *a*, *ale*, *lecz*, *wszakże*, *tudzież*, *choć* itd.
 - *...zapis na sąd polubowny dokonany przez upadłego traci moc z dniem ogłoszenia upadłości, a toczące się postępowania ulegają umorzeniu* (art. 142 ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze).
 - **Sąd Najwyższy:** „...zastosowany przez ustawodawcę w tym artykule, poprzedzony przecinkiem spójnik <<a>> nie oznacza, że występujące po nim zdanie jest zakresowo odrębne od zdania poprzedzającego; przeciwnie, spójnik ten łączy oba zdania w jedną logiczną i merytoryczną całość. Ścisły związek tych zdań odzwierciedla sens i znaczenie zapisu na sąd polubowny dla danego postępowania, a zatem także utraty mocy tego zapisu dla dalszego bytu postępowania przed sądem polubownym”.

Spójniki alternatywy

- *W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny (art. 448 k.c.).*
 - **Sąd Najwyższy:** „w aktach normatywnych należy posługiwać się poprawnymi wyrażeniami językowymi w ich podstawowym i powszechnie przyjętym znaczeniu”, a „płynące z języka znaczenie spójników «albo» i «lub» jest tożsame (...) również ustawodawca, formułując przepisy, niejednokrotnie używa spójników «albo» i «lub», nie czyniąc między nimi różnicy”.

Spójniki alternatywy (2)

- Przepis stanowi, że można *delegować sędziego sądu rejonowego, sędziego sądu okręgowego albo sędziego sądu apelacyjnego do pełnienia obowiązków sędziego w sądzie równorzędnym lub niższym na obszarze apelacji* (art. 77 § 8 u.s.p.).
- **Sąd Najwyższy**: skoro ustawodawca w treści art. (...) w sposób widoczny różnicuje dwie formy alternatywnego określenia desygnatów, to należy nadać temu znaczenie zgodne z przyjętymi zasadami redakcji tekstu prawnego”.

Spójniki alternatywy (3).

- *...posługuje się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obeszładniającym (art. 280 § 2 k.k.).*
- **Sąd Najwyższy:** „w świetle wykładni gramatycznej nie powinno budzić większych wątpliwości odnośnie przymiotnika "niebezpieczny" nie tylko do poprzedzającego go (sic!) słowa „przedmiot”, ale i do następującego po nim pojęcia "środek obeszładniający”.
- *[określone środki] przyjmuje, przekazuje lub wywozi za granicę, pomaga do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmuje inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia (art. 299 § 1 k.k.).*
- **Sąd Najwyższy:** „należy rozpocząć od poddania tego przepisu wykładni językowej, w tym poprzez zastosowanie reguł składni (syntaktyki)”.

Interpunkcja

Pełni w języku pisanim różne role (np. rytmiczną, ekspresywną, semantyczną, ujednoznaczniającą).

Znaki interpunkcyjne (przestankowe) w języku polskim:

- 1) **Kropka (.)**
- 2) **Przecinek (,)**
- 3) **Średnik (;)**
- 4) **Myślnik (-)**
- 5) **Nawiasy (())**
- 6) **Dwukropek (:)**
- 7) **Cudzysłów („”)**
- 8) **Znak zapytania (?)**
- 9) **Wykrzyknik (!)**
- 10) **Wielokropek (...)**

Interpunkcja

- Stanowy przepis interpretacyjny: „Interpunkcja w prawie nie określa ani nie wpływa intencją prawodawcy ustanawiającego to prawo”.
- ZTP: *Każdą literę kończy się przecinkiem, a ostatnią średnikiem albo kropką, chyba że wyliczenie kończy się częścią wspólną odnoszącą się do wszystkich liter. W takim przypadku średnik albo kropkę stawia się po części wspólnej (§ 57 ZTP).*
- **NSA:** „W słownikach języka polskiego, na których opiera się wykładnia tekstu prawnego, wskazuje się, że zasady interpunkcji polskiej mają charakter bezwzględnie nakazujący, bezwzględnie zakazujący oraz charakter fakultatywny. Pierwsze dwie grupy zasad mają charakter norm bezwzględnie obowiązujących

Interpunkcja. Przecinek

- Funkcja spójnika - oddzielenie elementów wyliczenia. Przyjmuje się, że przecinek zastępuje wówczas spójnik zamieszczony na końcu tego wyliczenia.
- Kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci: (...) ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej(,) choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej... (art. 156 § 1 pkt 2 k.k.).
- Sądy: o długotrwałości uszczerbku nie przesądza czas, lecz „sama inwazyjność zabiegu chirurgicznego w ważny dla życia organ”; „długotrwałość może być rozumiana nawet jako okres kilkudniowy”.

● ● ● | Interpunkcja. Przecinek (2)

○ *Zgodnie z przepisem właściwy organ stwierdza przekroczenie lub naruszenie norm związanych z ochroną środowiska „na podstawie:*

1) kontroli, a w szczególności dokonanych w ich trakcie pomiarów lub za pomocą innych środków dowodowych,

2) pomiarów prowadzonych przez podmiot korzystający ze środowiska, obowiązany do dokonania takich pomiarów (art. 299 p.o.ś.).

○ **NSA:** „oba punkty ustępu pierwszego artykułu (...) ustawy oddziela przecinek, nie zaś słowo «i» lub «oraz»”.

● ● ● | Interpunkcja. Przecinek (3)

- Przepis przyznaje dodatek mieszkaniowy m. in. *osobom zajmującym lokal mieszkalny bez tytułu prawnego, oczekującym na przystępujący im lokal zamienny albo socjalny* (art. 2 ust. 1 pkt 5 ustawy o dodatkach mieszkaniowych).
- **WSA:** przecinek „oznacza jedynie uściślenie myśli wyrażonej wcześniej. Znak przestankowy nie może być utożsamiany z alternatywą (wyrażeniem «albo» czy «lub»), jak tego dowodzi skarżący”.

Interpunkcja. Przecinek (4)

- Funkcja oddzielania zawartej w zdaniu informacji podstawowej od informacji uzupełniającej.
- Przepis penalizuje zachowanie sprawcy, który *prowadząc działalność zarobkową wbrew warunkom określonym w ustawie, używa w nazwie jednostki organizacyjnej niebędącej bankiem lub do określenia jej działalności lub reklamy wyrazów "bank" lub "kasa"* (art. 171 ust. 2 ustawy Prawo bankowe).
- **SN:** „...przyjęcie odmiennego założenia naruszałoby nie tylko podstawowe reguły ortografii i gramatyki języka polskiego, ale także reguły logiki”, bowiem wyrażenie „*prowadząc działalność zarobkową wbrew warunkom określonym w ustawie*” stanowi całość pod względem składniowym i tak też musi być rozumiane.

Interpunkcja. Przecinek (5)

- *Nauczycielowi zatrudnionemu w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony, po przepracowaniu co najmniej 7 lat w szkole, dyrektor szkoły udziela urlopu dla poratowania zdrowia (art. 73 ust. 1 ustawa Karta Nauczyciela).*
- **SN:** wyróżnił podmiot, orzeczenie, przydawkę „integralną”, dopowiedzenie stanowiące „skrót zdania podrzędnie złożonego (zdania okolicznikowego czasu)”. Wskazał: „analiza logiczno-gramatyczna komentowanego przepisu prowadziaby do wniosku, że «przepracować» co najmniej 7 lat w szkole ma nauczyciel zatrudniony w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony”. Ostatecznie SN orzekł, że warunkiem uprawniającym do przedmiotowego urlopu jest przepracowanie, bezpośrednio przed złożeniem wniosku, co najmniej 7 lat w zawodzie nauczyciela w pełnym wymiarze zajęć, bez względu na rodzaj umowy o pracę.

Interpunkcja. Średnik

- Funkcja oddzielania elementów wyliczenia.
- Funkcja oddzielania zdań równorzędnych – oddzielenie to jest mocniejsze od przecinka, ale słabsze od kropki.

Interpunkcja. Średnik (2)

- Rozwiązanie stosunku pracy z urzędnikiem państwowym mianowanym może nastąpić w drodze wypowiedzenia m. in. w *razie likwidacji urzędu lub jego reorganizacji połączonej ze zmniejszeniem stanu zatrudnienia, jeżeli przeniesienie urzędnika państwowego mianowanego, za jego zgodą, do innego urzędu nie jest możliwe*; w okresie między ustaniem zatrudnienia w likwidowanym urzędzie a podjęciem nowego zatrudnienia urzędnikowi państwowemu mianowanemu przysługuje wynagrodzenie z funduszków Skarbu Państwa, przez okres nie dłuższy niż sześć miesięcy (w art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. o pracownikach urzędów państwowych (Dz. U. Nr 31, poz. 214 ze zm.)
- **SN:** „Z gramatycznego punktu widzenia myśl zamieszczona po średniku jest bezpośrednią kontynuacją wypowiedzi sprzed średnika. Gdy zatem wypowiedź przed średnikiem dotyczy dwóch sytuacji, a po średniku sytuacje te nie zostały sobie przeciwstawione, należy dojść do przekonania, że całe zdanie obejmuje obie sytuacje”.

Interpunkcja. Średnik (3)

- *w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych (...), sąd może ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 10 000 złotych lub karą pozbawienia wolności do czternastu dni; osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania (art. 49 ust. 1 u.s.p.).*
- **SN:** nie jest możliwe „jednoznaczne określenie, czy pomiędzy pierwszą a drugą częścią omawianego przepisu zachodzi stosunek logiczny zawierania, czy też wykluczania”.

● ● ● | Interpunkcja. Myślnik

- Inaczej: pauza, łącznik, dzielnik, dywiz: różne warianty graficzne (—)(-)(-). Reguły jego użycia nie są zbyt ścisłe,
- m. in. używany przy konstruowaniu jednostek systematyki wewnętrznej przepisu jako tzw. tiret.
- Tiret zostało wprowadzone w ZTP z 2002 r., od 1 marca 2016 r. wchodzi w życie nowelizacja ZTP wprowadzająca nową jednostkę systematyki: podwójne tiret (— —).

Interpunkcja. Myślnik (2)

- *Przepis stanowi, że płatnikami składek ubezpieczeniowych są m. in. inne podmioty kierujące - w stosunku do osób pobierających stypendium w okresie szkolenia, stażu lub przygotowania zawodowego - którymi są:*
 - *jednostki naukowe, (...)*
 - *ośrodki poradnictwa zawodowego i psychologicznego*
 - *korzystające z publicznych środków wspólnotowych i publicznych środków krajowych na podstawie umowy o dofinansowanie projektu albo decyzji, o których mowa w przepisach (...) (art. 4 pkt 2 lit. za u.s.u.s.)*
- *ZTP: każde tiret kończy się przecinkiem, a ostatnie przecinkiem, średnikiem albo kropką, chyba że wyliczenie kończy się częścią wspólną odnoszącą się do wszystkich tiret. W takim przypadku przecinek, średnik albo kropkę stawia się po części wspólnej.*
- *SN: „przed określeniem «korzystające z publicznych środków wspólnotowych» znajduje się taki sam myślnik jak przed określeniami pozostałych podmiotów wymienionych w art. (...) ustawy (...), stwierdzić należy, że odwołanie się wyłącznie do zasad techniki prawodawczej nie wystarcza do wyjaśnienia, jakie podmioty są kierującymi w rozumieniu tego przepisu”.*

Interpunkcja. Myślnik (3)

- Funkcja tworzenia zestawień, w tym nazw wieloczłonowych.
- *Podmiotem uprawnionym do wniesienia kasacji jest m. in. Minister Sprawiedliwości – Prokurator Generalny (art. 521 k.p.k. w brzmieniu sprzed dnia 1 lipca 2003 r.). Przepisy Kodeksu postępowania karnego przyznają uprawnienia Prokuratora Generalnego Naczelnemu Prokuratorowi Wojskowemu. Powstała wątpliwość, czy obejmuje to również uprawnienie do wnoszenia kasacji, skoro zostało ono zastrzeżone nie dla Prokuratora Generalnego, lecz dla „Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego”.*

Interpunkcja. Myślnik (3)

- SN (I): na podstawie wykładni „językowej, historycznej i praworządnościowo-gwarancyjnej” stwierdził, że „uprawnienie to ma wyłącznie Minister Sprawiedliwości-Prokurator Generalny, a zatem nie ma go żaden z tych podmiotów występujący oddzielnie oraz Naczelny Prokurator Wojskowy”.
- SN (II): niezbędne jest „właściwe pojmowanie funkcji, jaką spełnia łącznik w wyrazach Minister Sprawiedliwości- -Prokurator Generalny, a zatem chodzi o to, czy łącznik ten należy traktować jako koniunkcję, czy też alternatywę (...) słowniki: łącznik łączy człony równorzędne. „Skoro zatem funkcje Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego sprawuje jedna osoba, to tym samym może je realizować również występując w którejś z tych ról - bądź jako Minister Sprawiedliwości, bądź jako Prokurator Generalny”.
- Słowniki: łącznik stosuje się wyłącznie w nazwach, których oba człony nazywają ten sam desygnat.

Interpunkcja. Nawiasy

- Funkcja wyodrębniania tekstu o charakterze drugoplanowym, uzupełniającym;
- Funkcja wskazywania definiendum w tzw. definicji nawiasowej.
- dofinansowanie powódki przez pozwanego zależy od kwalifikacji pacjentów powódki według następującej skali: *0 = nie jest w stanie samodzielnie jeść (karmiony przez zgłębnik i gastrostomię), 5 = potrzebuje pomocy w krojeniu, smarowaniu masłem itp., 10 = samodzielny, niezależny.*
- **NSA:** „dodanie po słowach «dodatek zagraniczny» wyrażenia ujętego w nawias «(należność zagraniczna)» stanowi zmianę „doprecyzowującą, a nie wprowadzającą nowość normatywną”.

Morfologia

- Problemy te nie mają charakteru składniowego, lecz dotyczą formy fleksyjnej wyrazu: jego kategorii deklinacyjnych lub koniugacyjnych.
- Problemy z odniesieniem (referencją) wyrażenia językowego w określonej formie fleksyjnej do sytuacji faktycznej (klasyfikacja).

Deklinacja

Rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki, zaimki:

- **Liczba** (*chart rasowy, charty rasowe*);
- **Rodzaj** (*niezawiniony, niezawiniona, niezawinionie*);
- **Przypadek** (M. *użyte*, D. *użytych*, C. *użyтым*, B. *użyte*, N. *z użytymi*, Msc. *o użytych*, W. *użyte!*);
- **Stopień** (*duży, większy, największy*).

Deklinacja. Liczba

- **Andrzej Malinowski:** „przy określeniu adresata (tekstów prawnych – M.Z.) nie jest istotna liczna (pojedyncza, mnoga), w której jest wyrażona występująca tam nazwa adresata”...
- **Sławomira Wronkowska, Maciej Zieliński:** „...gdyż i tak zawsze chodzi o całą klasę” (adresatów – M.Z.).
- *Akcjonariusz obowiązany jest do wniesienia pełnego wkładu na akcje* (art. 329 § 1 k.s.h.).
- Ale w innych przepisach: *akcjonariusz lub akcjonariusze* (por. art. 400 § 1 k.s.h., art. 401 § 1 k.s.h. i inne).
- *Interpretation acts:* „słowo zawierające liczbę pojedynczą powinno być czytane jak zawierające również liczbę mnogą (i odwrotnie)”.
- Jeremy Bentham: kradzież koni a kradzież konia – *rule of lenity*.

Deklinacja. Liczba (2)

- *Kto hoduje lub utrzymuje bez zezwolenia charty rasowe lub ich mieszańce podlega karze...* (art. 52 pkt 4 Prawo łowieckie).
- **SN:** „samo tylko użycie w treści normy prawnej liczby mnogiej dla określenia przedmiotu bezpośredniej ochrony lub przedmiotu czynności sprawczej nie oznacza, że ustawodawca używa jej w znaczeniu zwrotu: „co najmniej dwa”.
- **Glosa krytyczna:** „nie ma bowiem wątpliwości, iż zawarty w tym artykule zwrot: «charty rasowe lub ich mieszańce» obejmuje także jednego psa tej rasy lub jego mieszańca (...).

Deklinacja. Liczba (3)

- *Organ zarządzający wybory może postanowić, że głosowanie w wyborach przeprowadzone zostanie w ciągu dwóch dni (art. 4 ust. 2 k.w.).*
- *Konstytucja: dzień wyborów, dzień wolny od pracy (np. art. 98 ust. 2 i 5 art. 99 ust. 1 i 2 art. 105 ust. 3 art. 109 ust. 2, art. 127 ust. 3 oraz art. 128 ust. 2 art. 238 ust. 2 i 3 Konstytucji).*
- **TK:** „postanowienia ustawy zasadniczej są jednoznaczne, a ich rozumienie zgodnie z regułami języka polskiego nie wywołuje wątpliwości ani nie prowadzi do rezultatów, które byłyby nie do przyjęcia z jakichkolwiek względów. Nie ma więc podstaw do poszukiwania innego znaczenia tych postanowień niż wprost w nich wyrażone”.
- **Zdanie odrębne S. Wronkowskiej-Jaśkiewicz:** „reguły, zgodnie z którymi redaguje się przepisy prawne, nie są dostatecznie precyzyjne, a przede wszystkim nierzadko są one stosowane niekonsekwentnie”.

Deklinacja. Liczba (4)

- Niedopowiedzenie kwantyfikacji: kwantyfikator ogólny (duży) czy szczegółowy (mały)?
- ZTP: *określenia adresata normy nie poprzedza się wyrazem „każdy” (§ 144 ust. 3 ZTP); nie jest to konsekwentnie stosowane.*
- Przepis: *decyzja ostateczna, na mocy której strona nabyła prawo, może być w każdym czasie za zgodą strony uchylona lub zmieniona przez organ administracji publicznej, który ją wydał (art. 155 k.p.a.).*
- **WSA:** wymóg uzyskania zgody dotyczy „wszystkich stron postępowania, które <<nabyły prawo>> na mocy decyzji ostatecznej”.
- **WSA:** „użycie przez ustawodawcę liczby pojedynczej «strona» nie może być (...) rozumiane w ten sposób, że dla zmiany decyzji konieczna jest zgoda jedynie tej strony, która na jej podstawie nabyła prawo”.

Deklinacja. Liczba (5)

- Bezwzględna przyczyna odwoławcza: *oskarżony w postępowaniu sądowym nie miał obrońcy (...) lub obrońca nie brał udziału w czynnościach, w których jego udział był obowiązkowy* (art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k.).
- SN: „ustawodawca w art. (...) użył liczby pojedynczej: «obrońca», a przepis ten, jako statuujący wyjątek, wykładni rozszerzającej nie może podlegać”.

Deklinacja. Liczba (6)

- Podstawą do określenia dotacji dla szkoły niepublicznej są wydatki ponoszone przez daną gminę lub powiat na prowadzenie szkoły publicznej danego typu lub rodzaju. W przypadku braku takiej szkoły bierze się pod uwagę *wydatki bieżące ponoszone przez najbliższą gminę lub powiat na prowadzenie szkoły publicznej danego typu lub rodzaju* (art. 90 ust. 3 zdanie 2 ustawy o systemie oświaty)
- NSA: „Gramatyczna wykładnia powyższego przepisu, a w szczególności użyte w nim określenie «przez najbliższą gminę lub powiat» w liczbie pojedynczej wskazuje, że podstawę do ustalenia dotacji stanowią wydatki bieżące ponoszone tylko w jednym (wybranym – przyp. M.Z.), a nie w kilku najbliższych powiatach na prowadzenie szkoły publicznej danego typu lub rodzaju”.

Deklinacja. Liczba (7)

- Czas trwania *wszystkich kontroli organu kontroli u przedsiębiorcy w jednym roku kalendarzowym (art. 83 ust. 1 pkt 1 u.s.d.g.)*.
- NSA: „określenie «wszystkich kontroli organu kontroli» (...) należy odnosić do tego konkretnego organu, który wszczął czynności kontroli, a nie, jak to błędnie czyni strona skarżąca, łącznie do kontroli podejmowanych przez wszystkie uprawnione organy. Świadczy o tym liczba pojedyncza użytego określenia «organu kontroli»”.
- Organizacje związkowe przedstawiają wspólnie uzgodnione stanowisko (art. 30 ust. 4 i 5 u.z.z.).
- SN: „Użycie przez ustawodawcę liczby pojedynczej w odniesieniu do "wspólnie uzgodnionego stanowiska", w odróżnieniu od wskazanych w końcowej części tego samego przepisu "odrębnych stanowisk", należy rozumieć w ten sposób, że jest ono przedstawione w jednym wspólnym piśmie adresowanym do pracodawcy”.

Deklinacja. Rodzaj

- Interpretation acts:
 - *Słowa wyrażające rodzaj męski obejmują również rodzaj żeński.*
 - *Słowa jakiegokolwiek rodzaju, jeżeli ich znaczenie na to wskazuje, odnoszą się do każdego innego rodzaju.*
- W polskich aktach prawnych problemy związane z rodzajem gramatycznym mają charakter składniowy – język polski jest językiem fleksyjnym.

Koniugacja. Czasowniki

- Kategorie koniugacyjne:
 - finitywność,
 - osoba, liczba, rodzaj,
 - czas,
 - aspekt,
 - tryb,
 - strona.
- Wszystkie te kategorie realizują wyłącznie czasowniki w formie osobowej.
- **Robert Farell:** „Czasowniki są najprawdopodobniej najważniejszymi słowami w języku angielskim i są najczęściej wpływają na wynik sprawy sądowej”.

Koniugacja. Finitywność

Formy finitywne – czasowniki pełniące funkcje orzeczenia w zdaniu:

- Formy osobowe (*wykonam, wykonasz, wykona...*);
- Formy bezosobowe:
 - Formy zakończone na –no, -to = bezosobniki (*wykonano, wykonywano*);
 - Formy z partykułą zwrotną *się* (*wykonuje się*).

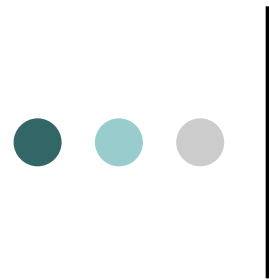
Formy infinitywne – formy odczasownikowe:

- Bezokoliczniki (*wykonać, wykonywać*);
- Imiesłowy:
 - Imiesłów przymiotnikowy czynny (*wykonujący*);
 - Imiesłów przymiotnikowy bierny (*wykonany, wykonywany*);
 - Imiesłów przysłówkowy współczesny (*wykonując*);
 - Imiesłów przysłówkowy uprzedni (*wykonawszy*);
- Rzeczowniki odczasownikowe = gerundia (*wykonanie, wykonywanie*).

Koniugacja. Aspekt

- **Aspekt niedokonany** - stany ciągłe, czynności niezakończone, czynności równoczesne z innymi, czynności wielokrotne (iteratywne), czynności trwające jakiś czas (duratywne), czynności nierezultatywne i inne,
- Czasowniki w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym złożonym, oraz formy odczasownikowe, np. *wykonywać, wykonywał, wykonuje, będzie wykonywał, wykonywanie, wykonywany*
- **Aspekt dokonany** – czasowniki dokonane oznaczać mogą czynności zakończone, czynności jednokrotne, przyczyny określonego stanu i inne,
- Wyłącznie czasowniki w czasie przeszłym i przyszłym prostym, oraz formy odczasownikowe, np. *wykonać, wykonał, wykona, wykonanie, wykonany,*
- Kontrowersja, czy aspekt jest kategorią fleksyjną czy leksykalną.

Koniugacja. Aspekt (2)

Wykonywanie: aspekt niedokonany był podnoszony jako argument na rzecz:

- uznania, że dane działanie nie może mieć charakteru zakończonego,
- braku odpowiedzialności pracownika za rezultat podejmowanej czynności,
- długotrwałości danego działania,
- wymogu wielokrotności określonego zachowania.

Czasowniki: Aspekt (3)

- ...komponenty przeznaczone do wytworzenia paliw (§ 15 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 22 marca 2012 r.).
- **NSA:** prawodawca w zwrocie <<przeznaczonych do wytworzenia>> odwołał się do aspektu dokonanego tego czasownika (tj. wytworzyć). Aspekt ten, ogólnie mówiąc, pozwala przedstawić czynność jako zakończoną, wykonaną. Przeciwny mu - aspekt niedokonany (w analizowanym przypadku wytwarzać) - nie określa czynności jako czynności zakończonej, lecz jako trwającą lub powtarzającą się. Tak więc aby uprawniony mógł obniżyć należny podatek musi wcześniej dojść do wytworzenia wyrobów akcyzowych z komponentów, za które opłacono akcyzę”.

Czasowniki: Aspekt (4)

- ...paliwa wykorzystywane do napędu pojazdów (art. 37 h ust. 1 ustawy z dnia 27 października 1994 r. o autostradach płatnych oraz o Krajowym Funduszu Drogowy).
- **NSA:** „czasowniki niedokonane oznaczają m.in. czynności tzw. nierezultatywne, jedynie skierowane w stronę jakiegoś celu, ale niekoniecznie zmierzające do jego osiągnięcia (...) W tym przypadku słowo <<wykorzystywanych>> nie ma znaczenia czasownikowego i nie odnosi się do tego, co się z tymi paliwami dzieje lub będzie działo (wówczas należałoby powiedzieć, że paliwa są lub będą wykorzystane). A zatem według przedstawionych reguł znaczeniowych języka polskiego «paliwa wykorzystywane do napędu pojazdów» to paliwa które mają taką cechę, że nadają się do wykorzystania do napędu pojazdów, mogą być w tym celu wykorzystane ale niekoniecznie faktycznie temu celowi posłużą. Określenie «wykorzystywanych» (...) abstrahuje wobec tego od rzeczywistego przeznaczenia paliw”.

Czasowniki: Aspekt (5)

- *...okres, w którym wystąpiło prawo do obniżenia podatku należnego (art. 86 ust. 13 ustawy o podatku od towarów i usług)*
- WSA: „w dwóch kolejnych miesiącach prawo to mogło być na mocy szczególnego zapisu realizowane, ale nie można twierdzić, że w tych okresach prawo to wystąpiło. Ustawodawca użył w tym przepisie (...) formy dokonanej czasownika, charakterystycznej dla czynności jednorazowej zakończonej, przeciwstawić jej trzeba formę niedokonaną przedstawiającą nie tylko czynność niezakończoną ale przede wszystkim trwającą lub powtarzającą się”.

● ● ● | Czasowniki: Aspekt (6)

- *Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju...* (art. 208 k.k.).
- SN: „...rzeczownik «spożywanie», zastąpiono rzeczownikiem «spożycie», a przecież słowa te, pochodzące, odpowiednio, od czasownika niedokonanego oraz dokonanego, nie są tożsame znaczeniowo”.

Koniugacja. Czas

- Współczesny język polski zna trzy czasy gramatyczne:
 - Czas teraźniejszy (wykonuję),
 - Czas przeszły (wykonałem, wykonywałem),
 - Czas przyszły (wykonam, będę wykonywał),
- Sądy często mylą kategorię czasu z kategorią aspektu: „Zwrot «udaremnia lub uszczupla zaspokojenie swojego wierzyciela» wskazuje na użycie czasowników «udaremnić» i «uszczuplić» w trybie dokonanym. Wykładnia gramatyczna przemawia więc za uznaniem, że omawiany zwrot oznacza wymóg wypełnienia przez dłużnika (...) znamion skutku wyrażonych w terminach «udaremnia» lub «uszczupla»”.
- Interpretation acts, np. *czas przeszły i teraźniejszy obejmują przyszłość, tak samo jak przeszłość i teraźniejszość; słowa użyte w czasie teraźniejszym obejmują przyszłość tak samo jak teraźniejszość.*

Koniugacja. Czas (2)

- ...jeżeli towary te zostaną wywiezione poza teren Wspólnoty (art. art. 83 pkt 1 ust. 7 ustawy o podatku od towarów i usług).
- NSA: „Wykładnia literalna art. (...) wskazuje m.in. na konieczność opuszczenia przez towar terytorium Wspólnoty. Choć nie określa przy tym czasu, w jakim towar winien być wywieziony, to jednak wskazuje na konieczność zaistnienia <<skutku>> w postaci wywozu. (...) ustawodawca dla określenia tego warunku posłużył się gramatycznym trybem warunkowym i stroną bierną. Nie należy go utożsamiać z przypisaniem czynności wywozu czasu przyszłego”.

Koniugacja. Czas (3)

- ...*jeżeli egzekucja nie doprowadzi do sprzedaży* (art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 grudnia 1958 r. o szczególnym trybie ściągania zaległości z tytułu niektórych zobowiązań właścicieli nieruchomości wobec Państwa);
- SN: „wątpliwość ta może wynikać stąd, że art. (...) użył czasownika «doprowadzi» pozornie w czasie przyszłym. Jednakże w istocie chodzi tu o czas przeszły. Ustawodawca niejednokrotnie formułuje tak właśnie zdania warunkowe (hipotezy norm). (...) We wszystkich tych wypadkach zdania warunkowe ujęte są pozornie w czasie przyszłym, a jednak w istocie chodzi oczywiście o czas przeszły”.

Koniugacja. Czas (4)

- Odpowiedzialność majątkowa członków zarządu za zobowiązania spółki:
 - *...jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna (art. 299 § 1 k.s.h.),*
 - *jeżeli egzekucja z majątku spółki okazała się w całości lub w części bezskuteczna (art. 116 § 1 o.p.),*
- SN: „Użycie w Ordynacji formy dokonanej czasownika okazać się (okazała się) w odróżnieniu od formy niedokonanej w Kodeksie spółek handlowych (okaże się) świadczy o tym, że na gruncie prawa publicznego o bezskuteczności egzekucji można mówić tylko jako o zdarzeniu zaistniałym, a nie jako o zdarzeniu przyszłym”. Konieczne jest więc formalne przeprowadzenie egzekucji, zakończone jej umorzeniem z uwagi na częściową lub całkowitą bezskuteczność.

Koniugacja. Czas (5)

- Kto, w określonym terminie, nie powróci do zakładu karnego (art. 242 § 3 k.k.).
- **SA:** „wykładnia gramatyczna użytego przez ustawodawcę sformułowania «nie powróci» wskazywałaby, że przestępstwo określone w art. (...) popełnione może być konkretnego dnia, w ściśle określonym czasie, a nie w przedziale czasu, gdyż ustawodawca nie mówi o sprawcy, który «nie powraca»”.
- **SN:** „Użycie w art. (...) określenia «nie powróci» wcale nie oznacza, że ten czyn zabroniony może być popełniony tylko jednego dnia (...). Rzeczony przepis mówi bowiem o sprawcy, który w określonym terminie «nie powróci» do zakładu karnego, a nie o sprawcy, który «nie powrócił» (...) Ustawowe znamię «nie powróci» może być bowiem rozumiane jako «nie powrócił i (nadal) nie powraca»”.

● ● ● | Koniugacja. Tryb

- Język polski zna trzy tryby:
 - Tryb oznajmujący = orzekający (*wykonuję, orzeka*),
 - Tryb przypuszczający (*wykonałbym, orzekłby*),
 - Tryb rozkazujący (*wykonaj!, orzeknij!*)
- W tekstach prawnych występuje tylko tryb oznajmujący i tryb przypuszczający.

Koniugacja. Tryb (2)

- *...wydatki, które nie mogłyby być zaliczone do kosztów uzyskania przychodów* (art. 88 ust. 1 pkt 2 o podatku od towarów i usług),
- *wydatki, które nie mogą być zaliczone do kosztów uzyskania przychodów* (poprzedni stan prawny).
- **NSA:** „Użyta w art. (...) forma trybu przypuszczającego «nie mogłyby być zaliczone» wskazuje na pewien stan hipotetyczny, na ujęcie modelowe. Choć różnica może wydawać się nieznaczna, (...) to jednak zmiana ta wywołuje odmienne skutki prawnopodatkowe. Oznacza to, że przepis ten nie może mieć zastosowania do sytuacji, w których podatnik nie zalicza pewnych wydatków do kosztów uzyskania przychodów jedynie z powodu przekroczenia limitu, lecz mógłby to zrobić, gdyby tego limitu nie przekroczył”.

Wnioski

- **Częste błędy:**
 - Spójniki, składnia i logika;
 - Aspekt a czas czasownika;
- **Rozbieżności interpretacyjne:** taka sama cecha gramatyczna bywa przywoływana dla uzasadnienia przeciwstawnych stanowisk;

Wnioski (2)

- Sądy traktują gramatykę przepisu jako **przejaw intencji prawodawcy**:
 - „Użycie (...) wskazuje, że zamiarem ustawodawcy było...”;
 - „Konsekwentne użycie przez ustawodawcę (...) świadczy, że...”;
 - „Gdyby natomiast zamiarem ustawodawcy było...”;
 - „Użycie w tym przepisie (...) było świadomym zabiegiem ustawodawcy...”.

Wnioski (3)

- Schemat **argumentacji z przeciwieństwa**;
- **Niesamodzielność** argumentu z gramatyki – niemal zawsze jest wspierany argumentami pozajęzykowymi (jak np. cel, funkcja, *ratio legis* przepisu);
- Rola **kontekstu** w odczytywaniu gramatyki.

Koniec

Dziękuję za uwagę.

Powodzenia na egzaminie... 😊